Museum Sydøstdanmark

KNV 00244 **Åmarken 4**
KUAS journalnummer 2014-7.24.02/KNV-0027
Matrikelnummer 13k Jersie by
Jersie Sogn, Tune Herred, Tidl. København Amt.
Stednummer 020503-36

Fig. 1. Undersøgelsesområde med udlagte søgegrøfter, set fra NØ.

Kulturhistorisk Rapport for udgravning af et 3-skibet langhus samt et mindre antal gruber og kogegruber. Lokaliteten er foreløbigt dateret til perioden yngre bronzealder til ældre jernalder. Udført af arkæolog Emil Winther Struve for Museum Sydøstdanmark i juli-2014.

Indholdsfortegnelse

Abstract..... 2

Indledning 3
Undersøgelsens forhistorie 3
Landskabet 3
Fortidsmindelandskabet 4
Udgravningens metode 6
Undersøgelsens resultater 8
Undersøgelsens perspektiver 9

Abstract

Arkæologisk forundersøgelse af areal udlagt til opførelse biogasanlæg. Ved udlægning af søgegrøfter inden for det af anlægsarbejdet berørte areal ved Åmarken, Jersie kunne sparsomme spor efter forhistorisk aktivitet erkendes. Det kunne således konstateres, at der på arealet fandtes anlæg afspejlende forhistorisk aktivitet i perioderne bronze- og jernalder. Mest markant var fundet af et 3-skibet langhus med i alt fem sæt tagbærende stolper. Huset der må forventes at have været ca. 20 m langt og 5,5 m bredt dateres typologisk til yngre bronzealder eller ældre jernalder. To mindre aktivitetsområder blev ligeledes erkendt. Det ene dateres gennem keramikfund som værende samtidigt med langhuset, mens det andet område ligeledes gennem fund af keramik dateres til yngre bronzealder (1100 f.Kr. til 500 f.Kr.) Fund af spredte kogegruber langs kanten af det tidligere fjordområde tolkes ligeledes som udtryk for aktiviteter på arealet i yngre bronzealder.

Indledning

Beretning for forundersøgelse af et i alt 41.310 m2 stort areal. Arealet udgør en del af matr. nr. 13a, Jersie By, Jersie. Forundersøgelsen blev udført forud for opførelse af biogasanlæg. Forundersøgelsens identifikation er KNV00244, Kampagne 07-07-2014. Der blev ved forundersøgelsen konstateret bopladsspor i mindre omfang i form af et 3-skibet langhus samt et mindre antal gruber og kogegruber. Bopladsen er foreløbigt dateret til ældre jernalder. Nærmere datering forventes gennem naturvidenskabelige undersøgelser.
Forundersøgelsen blev udført af arkæolog Emil Winther Struve som daglig leder samt arkæolog Jesper Bork og arkæolog Maria L. Broholm for Museum Sydøstdanmark i juli 2014.

Undersøgelsens forhistorie

Forud for opførelse af biogasanlæg, er Museum Sydøstdanmark blevet bedt om en vurdering af områdets arkæologiske potentiale. På bagrund af topografiske forhold samt tidligere erkendte spor af forhistorisk aktivitet omkring det af anlægsarbejdet berørte areal, vurderer Museum Sydøstdanmark, at en arkæologisk forundersøgelse er påkrævet forud for anlægsarbejdet.

Landskabet

Det undersøgte areal udgøres af den yderste morænebakke på kanten af Jersie Mose, der i stenalderens landskab har fremstået som fjord eller lagune forbundet med Køge bugt. Kendskabet til de forhistoriske kystlinjers udvikling gennem oldtiden er imidlertid begrænset, og det var således forud for undersøgelsen uafklaret, om der ville kunne erkendes tidligere strandlinjer eller lignende, der ville øge sandsynligheden for erkendelse af forhistorisk aktivitet. Ved undersøgelsen konstateredes, at der inden for det undersøgte område kun kunne observeres en overgang fra morænebakke til vådområde på arealets østlige del, samt sparsomt på det syd vestligste område. Begge steder var der tale om vådbundsaflejringer af ikke-marin karakter, afspejlende et landskab af mose/sump. Der blev i forbindelse med den umiddelbare overgang fra moræne til vådområde ikke fundet forhistoriske anlægsspor eller genstande, som kan knyttes til marin bopladsaktivitet.

Undersøgelsen af selve morænebakken afslørede en meget mere varierende topografi end hvad kunne erkendes ved indledende besigtigelse. Således erkendtes flere lavninger/dødishuller, lige som landskabet på arealets sydøstlige del falder markant stejlere end hvad muldlaget indikerer. Den topografiske variation bevirker, at anvendelige områder til beboelse minimeres.

Fortidsmindelandskabet

I området omkring Jersie Mose er der tidligere opsamlet genstande fra stenalder (ældre og yngre) og der er foretaget udgravninger af jernalder bopladser samt delvist udgravet en samlingsplads fra neolitikum.
Lokaliteter i området: 5

Sb.nr. 020503-1: Fund af ældre stenalder genstande, NM topografisk arkiv 718/60 (Kværnagre)
Sb.nr. 020503-7: Opsamling af lerkarskår ældre romersk jernalder samt knogle og ildskørnede sten, KØM696
Sb.nr. 020503-15: Opsamling (privat) af tværpil, flækker, skrabere og afslag fra Ertebølle kultur, KØM2102
Sb.nr. 020503-19: Opsamling af 2 dele af tyknakket økse, 1 forbrændt kerneøkse, 10 afslag, 2 skiveskrabere, 1 flækkeskraber, 1 tværpil, KØM2137
Sb.nr. 020503-22: Opsamlet keramik, oldtid, KØM 2712
Sb.nr. 020503-26: Bopladsspor fra mellem neolitikum og før romersk jernalder, KØM3010
Sb.nr. 020503-30: Arkæologisk udgravning af bopladsspor, før romersk jernalder, KNV00013
Sb.nr. 020503-35: Neolitisk samlingsplads med grøftforløb og store gruber/grøfter med keramik, KNV00142

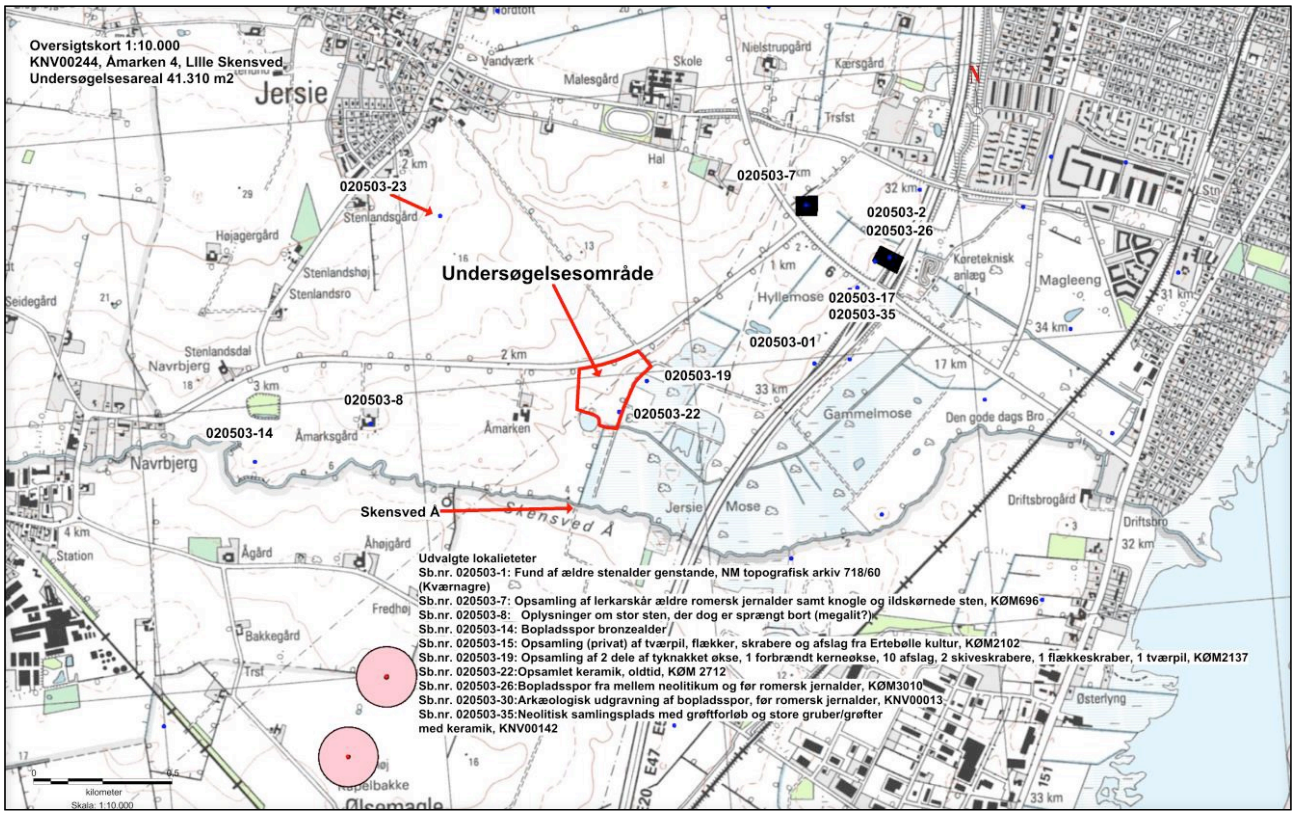

Fig. 2 Fortidsmindelandskabet omkring Jersie Mose.

Af større udgravninger har Museum Sydøstdanmark i begyndelsen af 2014 foretaget en større falde udgravning af en neolitisk samlingspladsen. Pladsen er beliggende på hvad der i stenalderen må forventes at have været en lille holm/næs ca. 700 m nordøst for undersøgelsesområdet. Pladsen blev kun delvist udgravet, da der var tale om en nødudgravning i forbindelse med udvidelse af Køge Bugt motorvejen. Behandlingen af data er stadig i gang, og en endelig rapport foreligger ikke, men der fandtes flere grøftforløb og fundrige gruber med mellem neolitisk keramik (KNV00142).
Mindre end 500 m nord-nord-øst for undersøgelsesområdet har Museum Sydøstdanmark i april/maj måned udgravet en del af en boplads fra yngre jernalder med huskonstruktioner og bopladsgruber. Pladsen blev også kun delvist udgravet, da der var tale om en nødudgravning i forbindelse med etableringen af jernbanen mellem København og Ringsted (KØM2596 område 20)
Desuden har Museum Sydøstdanmark udgravet flere bopladser (særligt fra jernalder) på lignende topografiske placeringer langs Køge Bugt (se bl.a. KNV00001, KNV0002, KNV00005, KNV00007, KNV00013, KNV00089, KNV00101).
Ca. 500 m vest for undersøgelsesområdet (uprækis stedfæstelse) er der registreret en mundtlig overlevering om, at der er bortsprængt store sten – disse kunne evt. stamme fra sløjfede gravhøje.

Udgravningens metode

Forundersøgelsen blev gennemført i perioden fra 07.07.2014 til 18.07.2014. Vejret var hovedsageligt præget af høj solskin, temperatur ca. 25 grader; vejrforholdene havde ingen indflydelse på forundersøgelsens resultater. Deltagere var arkæolog Emil Winther Struve som daglig leder og på skift arkæologerne Jesper Bork samt Maria L. Broholm. Ansvarlig museumsinspektør var Mette Madsen vikarierende for overinspektør Maja Schulz Kildentoft.

.

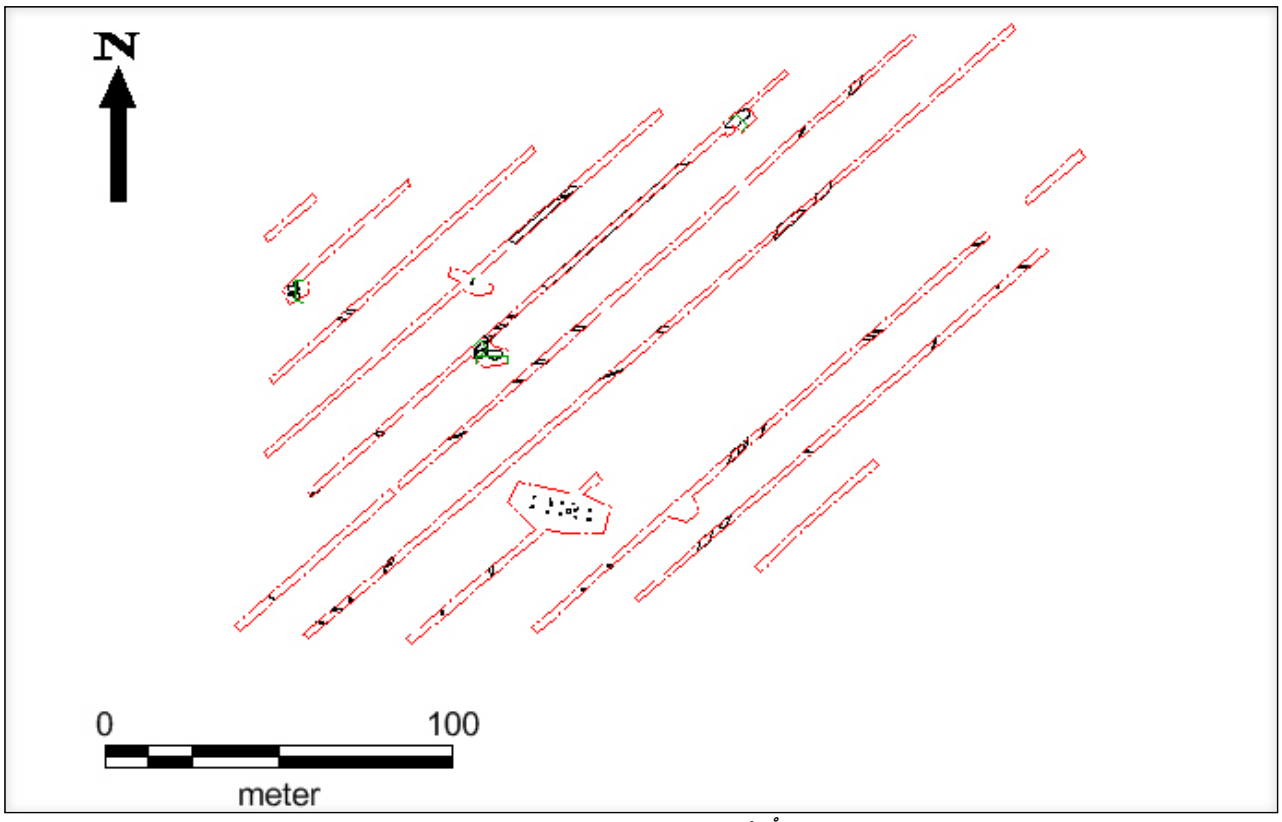

Fig. 3. Udlagte søgegrøfter på Åmarken 4.

Søgegrøfterne blev trukket af en ca. 20 t maskine på bælter af mærket Liebherr og leveret af bygherre gennem entreprenørfirmaet Jens Jørgensen, Østbirk. Maskinen var monteret med en 2 m bred rabatskovl.
På forundersøgelsens areal blev der udlagt søgegrøfter ud fra orienteringen af højspændingsledninger over arealet i en omtrent sydvest-nordøstlig retning. Grøfterne placeredes indledningsvis med en foreskrevet respektafstand til ledningerne på 15 m og efterfølgende med en indbyrdes afstand på ca. 15 m. Ved fremkomst af forhistoriske anlæg i søgegrøfterne foretoges udvidelser af disse i nødvendigt omfang. Efter udlægning af grøfter på begge sider af højspændingsledningerne blev det vurderet, at udlægning af søgegrøfter var nødvendig under ledningerne på arealets sydlige del. Herefter arrangeredes en omdirigering af strømmen, hvormed en enkelt søgegrøft samt udvidelse blev udlagt. Således udlagdes i alt 14 søgegrøfter med en samlet længde på 1494 meter og et samlet areal på 2988 m2.
De udlagte søgegrøfter med erkendte anlæg måltes ind med GPS, hvorefter samtlige registrerede anlæg blev fladebeskrevet. Efterfølgende undersøgtes relevante anlæg med snit samt profiltegning i størrelsesforhold 1:20.

Fig. 4. Såkaldte gruber eller affaldshuller fra bronze- eller jernalder dokumenteres i snit.

Yderligere indsamledes fremkomne genstandsfund, ligesom jordprøver blev udtaget fra udvalgte anlæg indgående i erkendte konstruktioner. Jordprøver er udtaget med henblik på flotering for macrofossil til mulige 14C dateringer.

Undersøgelsens resultater

Ved undersøgelsen fremkom begrænsede bopladsspor i form af en enkelt erkendt bygning samt spredte forekomster af affaldsgruber og kogegruber.

Mest markant var fundet af et 3-skibet langhus med i alt fem sæt tagbærende stolper. Et hus af denne type har bestået af to parallelle rækker af store stolper, vis funktion har været, at bære tagkonstruktionens vægt (se fig. 5). Huset der må forventes at have været ca. 20 m langt og 5,5 m bredt dateres typologisk bredt til perioden fra yngre bronzealder til ældre romersk jernalder. Jordprøver er udtaget fra tagbærende stolper med henblik på mulige 14C dateringer af konstruktionen. Disse er ved beretningens udfærdigelse endnu ikke undersøgt.
To mindre aktivitetsområder blev ligeledes erkendt. Det ene dateres gennem keramikfund som værende samtidigt med langhuset, mens det andet område ligeledes gennem fund af beklasket keramik dateres til yngre bronzealder (1100 f.Kr. til 500 f.kr.) Fund af spredte kogegruber langs kanten af det tidligere fjordområde tolkes ligeledes som udtryk for aktiviteter på arealet i yngre bronzealder.

Ved forundersøgelsen konstateredes således spredt bopladsaktivitet bredt dateret til overgangen mellem bronze- og jernalder. Arealets kuperede terræn under det moderne

muldlag bevirkede en kraftig reducering i arealer anvendelige til bosættelse i oldtiden. Der blev ved undersøgelsen ikke erkendt aktiviteter dateret til stenalder, hvilket ville have været forventeligt set i forhold til arealets topografiske placering på kanten af den fossile fjordarm

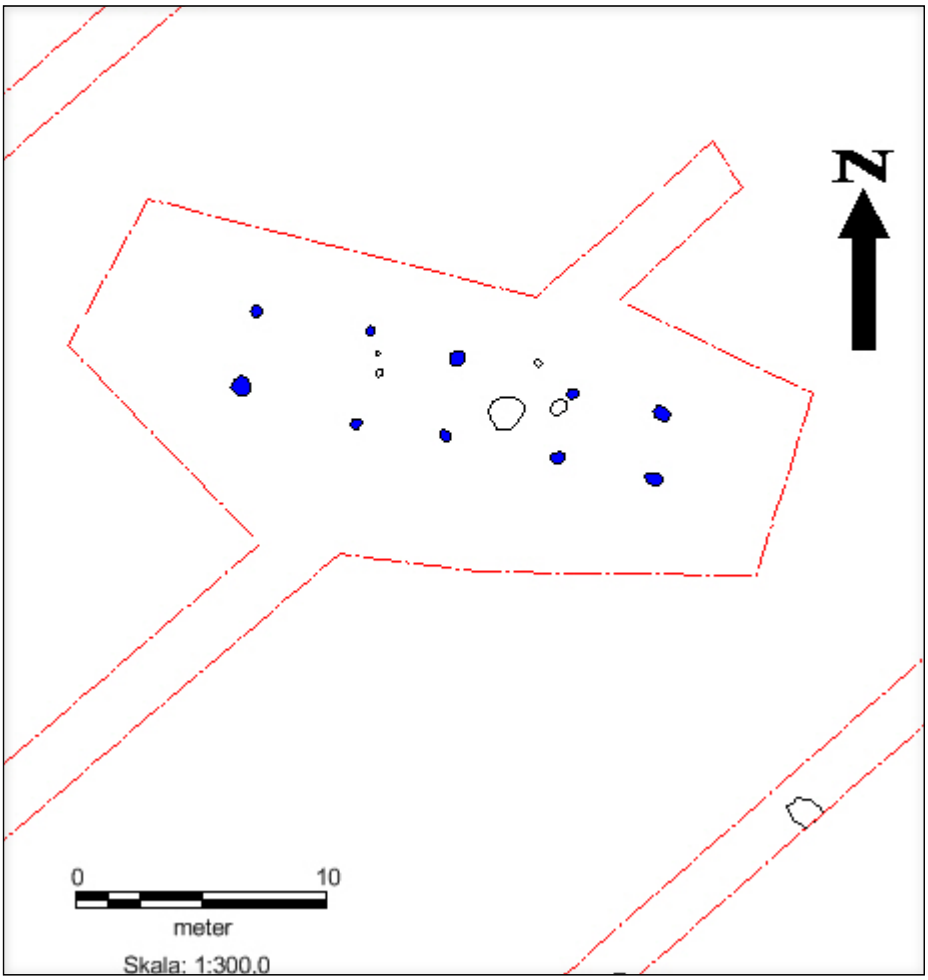

Fig. 5. Oversigt over langhus. Spor efter tagbærende stolper i husets konstruktion er markeret med blå farve.

Undersøgelsens perspektiver

De arkæologiske undersøgelser inden for det af anlægsarbejdet berørte område anses for afsluttede. Undersøgelsen har bidraget til en yderligere kortlægning af det forhistoriske landskab omkring den fossile fjordarm der i dag udgøres af Jersie Mose. Udgravningens resultater viser, at man i direkte forbindelse med de store våromåder i området ikke kun skal forvente bopladsaktivitet fra stenalder, men også fra bronze- og jernalder.
Ved yderligere anlægsarbejde på tilstødende arealer vest for det undersøgte, kan yderlige bopladsspor forventes i sammenhæng med det forhistoriske bopladsområde på Åmarken 4.

Museum Sydøstdanmark d. 28-12-2014

Emil Winther Struve
Arkæolog